

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

О. О. Подлісецька

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для слухачів підготовчого відділення
факультету довузівської підготовки
напряму підготовки 6.020303 Філологія

ОДЕСА
ОНУ
2017

УДК 821.161.2.091(075.8)

ББК 83.3я81

П44

Рекомендовано до друку Вченою радою
філологічного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 2 від 26 жовтня 2016 року.

Рецензенти:

М. В. Пащенко, кандидат філологічних наук, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

І. В. Нечиталюк, кандидат філологічних наук, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Подлісецька О. О.

П44

Українська література. Методичні рекомендації для слухачів підготовчого відділення факультету довузівської підготовки / О. О. Подлісецька – Одеса : «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2017. – 42 с.

Методичні рекомендації дадуть змогу слухачам підготовчих курсів зорієнтуватись у специфіці підготовки до ЗНО з української літератури, навчитись орієнтуватись у обширі матеріалу, шукаючи точки опори, орієнтири у широкому обсязі матеріалу. Методичні рекомендації містять теоретичну частину та практичну, де пропонуються основні вимоги до аналізу художнього твору. У виданні окреслюються шляхи до цілісного аналізу твору.

Рекомендовано слухачам підготовчого відділення та підготовчих курсів.

УДК 821.161.2.091(075.8)
ББК 83.3я81

© Подлісецька О. О., 2017

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Програма з української літератури.....	7
РОЗДІЛ I. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ	11
РОЗДІЛ II. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ У ПІДГОТОВЦІ ДО ТЕСТУВАННЯ	21
Висловлювання (письмове завдання)	25
Орієнтовні завдання, на основі яких складено тести	29
Основні поради для визначення віршових розмірів.....	35
Для довідок	38
Список використаної літератури	40

*"Хто добре запалився, той добре почав,
а добре почати – це наполовину завершити".*

Григорій Сковорода

ВСТУП

Дані методичні рекомендації створено для слухачів підготовчого відділення. Популярність підготовчого відділення або курсів по підготовці до ЗНО сьогодні зростає, оскільки цей вид підготовки має ряд очевидних переваг. По-перше, ПВ (підготовче відділення) пропонує спеціалізоване детальне вивчення програми з кожного предмету. По-друге, підготовка до іспитів націлена на отримання не лише практичних знань, але й на аналіз допущених помилок. На жаль, самостійна підготовка до іспитів, навіть за умови захоплення предметом або відмінні знання з нього у школі не зможуть забезпечити високі бали. Адже абітурієнту потрібно ще якісно розподіляти час та максимально ефективно його використовувати. Практична підготовка на підготовчому відділенні багатогранніша, ніж самостійна. Слухач підготовчого відділення або курсів звикає до формулювань тестів, знайомиться з особливістю структури питань, вчиться уникати механічних помилок, за які може бути знижений підсумковий бал на ЗНО.

Підготовче відділення або курси при ВУЗах корисні за умови вступу саме у цей навчальний заклад, вони допоможуть ознайомитись з рівнем вимог, а також психологічно налаштувати абітурієнта до студентського життя. Підготовка до іспитів на спецкурсах з досвідченим спеціалістом – це свого роду тренувальний майданчик,

на якому «тренер» забезпечить абітурієнту оптимальні умови та відмінну форму для здачі ЗНО.

І викладачеві, і слухачеві слід пам'ятати, що ЗНО – це тест не на загальний рівень знань, а на надлишкові знання. Слід бути готовим, що тест з української літератури повністю побудований на деталях: жанр твору, імена і характеристики персонажів, особливості епохи, напряму, течії, стилю.

Дані методичні рекомендації дадуть змогу слухачам підготовчих курсів зорієнтуватись у специфіці підготовки до ЗНО з української літератури, навчитись орієнтуватись у обсязі матеріалу, шукати точки опори, орієнтири у широкому обсязі матеріалу з 5 по 11 класи (література, починаючи з усної народної творчості, літописів, власне література IX - XXI століть). Крім того, видання дає загальні поради з написання творчої письмової роботи, містить зразки різнорівневих тестів, запитань, завдань. Наявні висловлювання-цитати філософів, письменників, літературознавців, які можуть бути використані при написанні творчого завдання. Тут слухач підготовчого відділення знайде і теми самостійного завдання, на які він зможе орієнтуватись, тренуючись у написанні творів на кожному занятті.

Методичні рекомендації містять теоретичну частину та практичну. Теоретична частина видання містить основні вимоги до аналізу художнього твору, пропонує типи аналізу. У виданні окреслюються шляхи до цілісного аналізу твору: традиційні шляхи: аналіз твору за структурою, образами і проблемами; та нові шляхи: аналіз текстуальний, контекстуальний, інтертекстуальний). У

практичні частині автор видання залучає параграфи практичного характеру, що вчать вмінню визначати сюжет твору та його складові, визначати конфлікт твору, позасюжетні елементи та їх функції, подає конкретні кроки для аналізу тексту (аналіз поетичної мови тексту, аналіз віршової структури твору, аналіз авторської позиції, аналіз міфологічної чи біблійної основи твору, підготовка до сприйняття твору, первинне читання тексту, яке передбачає роботу над епізодом, постановка попередніх питань і завдань, коментування, виділення головного і другорядного, зіставлення тощо).

Подано орієнтовні запитання, на основі яких складаються тести з української літератури. Містяться основні кроки до визначення віршового розміру поетичного твору (абітурієнт зможе практично залучити вміння визначати розмір, риму та спосіб римування). Подано види строф. Важливо, що основи віршування необхідно почати вивчати вже з перших занять, коли вивчається творчість Григорія Сковороди, і на прикладі віршів кожного з поетів застосовувати знання на практиці. Поступове освоєння знань з верифікації дасть змогу уникнути поспіху, помилок, які слухач зможе допустити за умов малої кількості часу наприкінці року. З цієї ж причини необхідне обов'язкове поступове вивчення літературознавчих термінів, понять, законів. У той же час не слід допускати механічного відтворення абітурієнтом основних понять (тема, ідея, конфлікт, проблема). Необхідно вказувати на неодновимірність цих понять в залежності від епохи, стилю, напряму.

У виданні наявна програма з української літератури, зорієнтувавшись у якій, абітурієнт зможе, за потребою, і самостійно опанувати матеріал. Твори з програми обов'язково мають бути прочитані самостійно, адже тільки прочитані самостійно і вдумливо проаналізовані твори стають органічною частиною усвідомленого інтелектуального досвіду читача-абітурієнта. Найкраще запам'ятовується саме той матеріал, що був віднайдений учнем самостійно, був ним особисто відчутий і пережитий.

Методичні рекомендації пропонують короткий глосарій літературознавчих термінів, додається список рекомендованої літератури для ширшого опанування аналізом літературного твору.

Таким чином, слухач підготовчого відділення на заняттях з української літератури отримає змогу не тільки завчати конкретні відомості з предмету (адже це він зможе зробити і самостійно), але, пройшовши підготовчий курс з української літератури, побачить вектори розвитку літератури, шляхи її аналізу, отримає систему знань. Безпосередньо на заняттях абітурієнт навчиться застосовувати цю систему. Опанувавши знання, вміння й навички, абітурієнт зможе застосовувати їх надалі не тільки у галузі української літератури, а й інших гуманітарних предметів, опанувати які він буде у подальшому студентському житті.

ПРОГРАМА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пісні Марусі Чурай. «Віють вітри», «Засвіт встали козаченьки»
2. Історичні пісні. «Ой Морозе, Морозенку», «Чи не той то Хміль».
3. «Дума про Марусю Богуславку». Балада «Ой легіла стріла»
4. «Повість минулих літ» (уривки про заснування Києва, про помсту княгині Ольги, про напад хозарів)
5. «Слово про похід Ігорів»
6. Григорій Сковорода. «De libertate», «Всякому місту – звичай і права», «Бджола та Шершень», афоризми.
7. Іван Котляревський. «Енеїда», «Наталка Полтавка»
8. Григорій Квітка-Основ'яненко. «Маруся»
9. Тарас Шевченко. «Катерина», «Гайдамаки», «Кавказ», «Сон» (У всякого своя доля), «І мертвим, і живим, і ненарожденним...», «Заповіт».
10. Пантелеймон Куліш. «Чорна рада»
11. Іван Нечуй-Левицький. «Кайдашева сім'я»
12. Панас Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»
13. Іван Карпенко-Карий. «Мартин Боруля»
14. Іван Франко. «Гімн», «Чого являєшся мені у сні», «Мойсей»

15. Михайло Коцюбинський. «Тіні забутих предків», «Intermezzo»
16. Ольга Кобилянська. «Земля»
17. Леся Українка. «Contra spem spero!», «Лісова пісня»
18. Микола Вороний. «Блакитна Панна»
19. Олександр Олесь. «Чари ночі», «О слово рідне! Орле скутий!..»
20. Павло Тичина. «О панно Інно», «Пам'яті тридцяти», «Ви знаєте, як липа шелестить...»
21. Максим Рильський «Молюсь і вірю...», «Вітер грає».
22. Микола Хвильовий. «Я (Романтика)»
23. Юрій Яновський. «Дитинство»
24. Микола Зеров. «Київ – традиція».
25. Володимир Сосюра. «Любіть Україну»
26. Валер'ян Підмогильний. «Місто»
27. Остап Вишня. «Моя автобіографія», «Сом»
28. Микола Куліш. «Мина Мазайло»
29. Богдан-Ігор Антонич. «Різдво»
30. Олександр Довженко. «Україна в огні», «Зачарована Десна»
31. Андрій Малишко «Пісня про рушник»

32. Василь Симоненко. «Ти знаєш, що ти людина...», «Задивляюся у твої зіниці»...
33. Олесь Гончар. «Залізний острів»
34. Григій Тютюнник. «Три зозулі з поклоном»
35. Василь Стус. «Як добре те, що смерті не боюся я», «О земле втрачена, явися!..»
36. Іван Драч. «Балада про соняшник»
39. Ліна Костенко. «Страшні слова, коли вони мовчать», «Українське альфреско», «Маруся Чурай»
40. Іван Багряний. «Тигролови»
41. Євген Маланюк. «Стилет чи стилос?»

РОЗДІЛ І

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

„Сприйняття мистецтва – це мистецтво сприйняття”

Бертольд Брехт

Під час аналізу літературного твору досліднику (читачу, абітурієнту) необхідно зберегти цільне й безпосереднє читацьке сприйняття твору, не руйнувати, а посилювати його. Розглядаючи твір, є нагода відчувати радість від повторної зустрічі з героями, «участі в подіях», пережити насолоду від «споглядання» пейзажів, сприймання краси поетичної мови. Разом із тим читачі замислюються над подіями, вчинками героїв, виявляють мотиви їх поведінки, заглиблюються в розвиток подій і виводять з цього художнього, логічно осмисленого матеріалу певні поняття соціального, наукового, морального характеру. Такий аналіз забезпечує цілісне сприйняття й осмислення твору учнями (абітурієнтами) на тому рівні, який доступний їхньому віку й розвитку.

Аналіз твору належить будувати, виходячи з його ідейно-художніх особливостей та родової і жанрової специфіки.

Є певні прийоми аналізу, і чергувати й сполучати ці прийоми треба так, щоб активізувати мислення й почуття учнів, зберегти зацікавленість роботою протягом усього часу, відведеного на аналіз твору. Особливо результативним у цьому відношенні є постановка

посильних для самостійного виконання завдань, які вимагають добирати потрібний матеріал, розмірковувати над ним, доходити висновків. Не доцільно прагнути до всебічного розгляду твору, що часто приводить до надмірного препарування. У кожному творі слід спинитися на важливому у пізнавальному, естетичному, виховному відношенні, на особливостях змісту й форми, притаманних саме цьому твору, що обумовлює його мистецьку неповторність. «...Не можна кожний твір, – писала М. О. Рибникова, – розглядати з усіх точок зору, не можна всі розділи великого за обсягом твору піддавати однаковому аналізу... Ми ведемо роботу по багатьох лініях /події, герої, система образів, мова – все це в їх ідейно-тематичному звучанні, але ці лінії не можуть скрізь і завжди витримуватись у рівній мірі. Іноді увага до сюжету витісняє увагу до персонажів; іноді беремо одного героя, а іноді характеризуємо їх поряд і в зіставленні». Надмірна увага до всіх сторін твору викликає в учнів відразу до аналізу, нерідко й до твору.

Важливим внеском у розвиток проблеми художнього сприйняття в царині світового літературознавства стала думка О. Потебні про те, що «... читач може краще за самого поета осягнути ідею його твору, що сутність, сила такого твору не в тому, що розповів автор, а в тому, як він діє на читача». Слід зазначити, що ця думка знайшла своє відображення та подальший розвиток у теорії одного з основних напрямів сучасного літературознавства, який досліджує проблеми художнього сприйняття, діалогу автора та читача художнього твору, – рецептивній естетиці. Виходячи з основних положень герменевтики Г.-Г. Гадамера, рецептивна естетика розглядає художній твір як

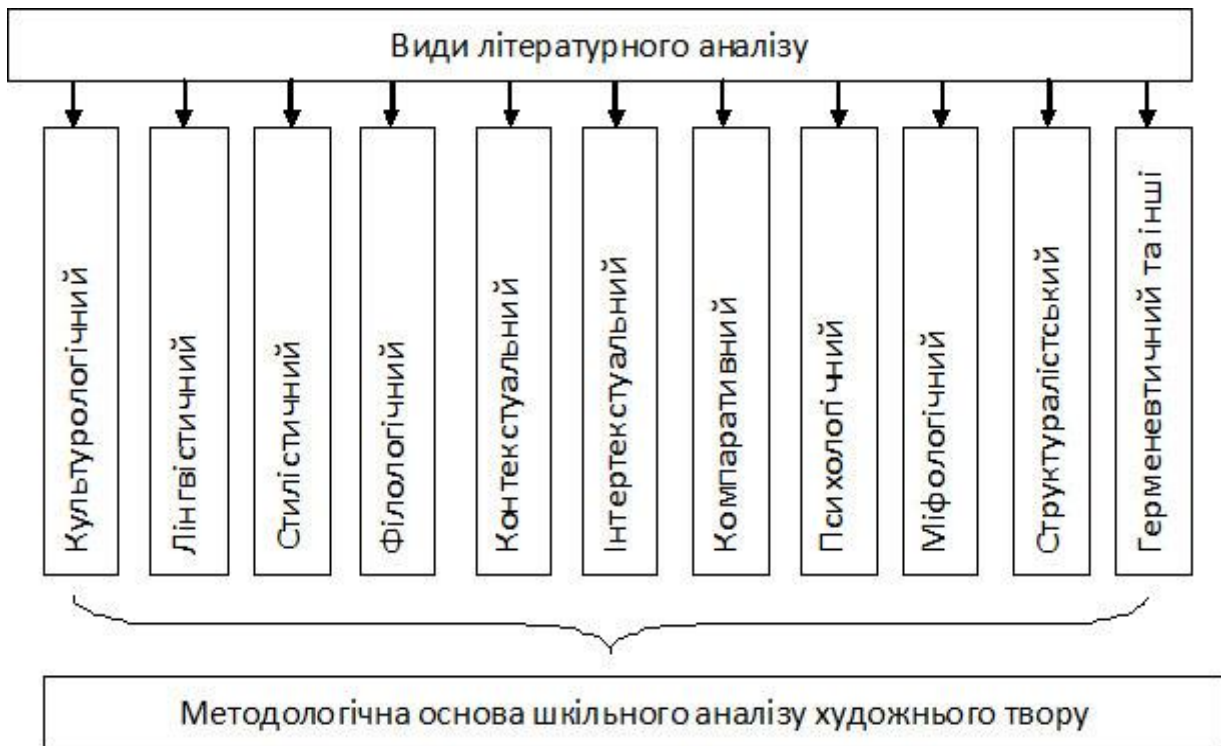
компонент естетичної системи, в якій відбувається діалог твору мистецтва з тим, хто його сприймає. Отже, рецептивна естетика зорієнтована на певні привілеї читача художнього твору і надає йому можливість створювати з даного тексту власний. Крім того, наявні інші види аналізу („художній аналіз художнього тексту” (Є. М. Ільїн), „цитований аналіз художнього твору” (О. І. Любимов), інтертекстуальний аналіз та інші).

Головним при аналізі є текст і його інтерпретація. Слід навчитись аналізувати художній текст так, щоб він пробуджував розум і почуття, викликав інтерес до реального життя, роздуми над естетичними і моральними проблемами. Навчитись осягати художній текст – це своєрідне мистецтво.

Основні типи аналізу художнього твору

1. Біографічний
2. Соціологічний. Ефективний під час вивчення творів просвітницького реалізму, реалізму ХІХ ст., творів з яскраво вираженою соціально-політичною проблематикою (соціально-політичні романи, драми)
3. Формальний (аналіз форми)
4. Порівняльний. Особливо важливий у процесі вивчення творів різних національних літератур одного жанру, напрямку, однієї доби
5. Міфологічний. Може використовуватись у старших класах під час вивчення творів, близьких до фольклору, з міфологічними мотивами

Типи аналізу художнього твору

Конкретні кроки для аналізу тексту

- аналіз поетичної мови тексту, аналіз віршової структури твору,
- аналіз авторської позиції
- аналіз міфологічної чи біблійної основи твору
- підготовка до його сприйняття
- первинне читання тексту, яке передбачає роботу над епізодом
- постановка попередніх питань і завдань
- коментування, виділення головного і другорядного
- зіставлення
- мікроаналіз

Шляхи до цілісного аналізу твору:

- традиційні шляхи: за структурою, образами і проблемами;
- поглиблені шляхи: текстуально, контекстуально, інтертекстуально

Традиційні (шкільні) шляхи аналізу твору

1. *«Услід за автором»* – осмислення компонентів твору у зв'язку з розвитком сюжету.
2. *Пообразний* – осмислення окремих образів-персонажів літературного твору.
3. *Проблемно-тематичний* – пошук відповідей на запитання, завдання з перспективою виходу на інші, ширші проблеми.

Поглиблені шляхи аналізу твору

1. *Літературознавчий* – поглиблене вивчення літературно-критичних джерел, а саме: творчих (чернеток, варіантів текстів), ділових (ділових паперів, листів), інтимних (щоденників, мемуарів), критичних (нарисів, зауважень, інформації про видання твору тощо).
2. *Стилістичний* – дослідження стильових особливостей тексту, стилю письменника.
3. *Композиційний* – дослідження взаємозв'язку компонентів літературного твору.
4. *Лінгвістичний* – спостереження за мовними одиницями художнього твору, дослідження мовних особливостей тексту.

5. **Компаративний (порівняльний)** – встановлення зв'язків, спільних рис у прочитаних текстах; спостереження за зображенням на ілюстраціях до прочитаного твору, зіставлення інших інтерпретацій літературного твору.
6. **Структурно-семантичний** – дослідження особливостей поєднання фраз у тексті за логічним, асоціативним принципами; встановлення причин зміни значення певних семантичних одиниць.
7. **Герменевтичний** – тлумачення багатозначних у змістовому плані одиниць тексту.
8. **Гендерний** – аналіз символіки тексту з урахуванням особливостей чоловічого або жіночого сприйняття світу.

Аналіз твору завжди буде поверховим, якщо не спиратимемося на текст. Кожний по-справжньому високохудожній твір завжди багатозначний, тому немає й не може бути раз і назавжди „правильного” аналізу художнього твору. Його можна прочитати по-різному, і в цьому – пояснення його живучості в часі. Тому, аналізуючи твір, варто враховувати читацьке сприйняття. Ю. Лотман зазначав: «Кожний прямує до книги своїми шляхами і кожний відкриває її по-своєму. В цьому й полягає цінність художньої літератури».

Твори, прочитані і проаналізовані самостійно, стають органічною частиною усвідомленого інтелектуального досвіду. Адже найкраще запам'ятовується саме той матеріал, що був віднайдений учнем самостійно, був ним особисто відчутий і пережитий.

Вміння визначати конфлікт твору

Важливо, щоб у процесі аналізу творів учні переконалися, що конфлікт у художньому творі не є фотографічним відбитком соціальних суперечностей епохи, відображеної митцем в образній формі. Конфлікт своєрідно переломлюється в дібраному автором і художньо обробленому життєвому матеріалі. Так, суперечності між прогресивними суспільними силами й реакційними силами становить сутність конфлікту, як правило, творів класичного реалізму. Проте в кожному з них цей конфлікт проявляється в своєрідних характерах, людських долях, в різноманітних сплетіннях – складних, суперечливих, подіях – соціальних і побутових.

Читач усвідомлює конфлікт через сприйняття зображених у творі характерів, подій, ситуацій, поворотів сюжету. Хоч конфлікт і завершується у розв'язці, це не означає, що всі суперечності вичерпуються – цього вимагає художня правда, бо в певних суспільних умовах вони взагалі не можуть розв'язатися.

Розвиток подій у творі становить *сюжет*. Отже, конфлікт є рушійною силою сюжету.

Вміння визначати сюжет твору та його складові

У шкільній практиці ще й досі аналіз сюжету нерідко підмінюється переказом змісту, що, звісно, є недопустимим. Під час розгляду сюжету необхідно виходити з положення літературознавства про те, що сюжет – одна зі сторін форми епічного чи драматичного твору, частина композиції, яка разом з іншими

композиційними компонентами (художніми засобами мови, ритмотворчими елементами, описами, відступами і т.д.) виражає його зміст. Сюжет становить хід **подій**, розвиток дії в епічному чи драматичному творі.

Елементи сюжету

Виникнувши внаслідок першої сутички конфлікуючих сил (зав'язка), події в ході свого розвитку набувають все гострішого характеру (розвиток дії), доходять до найвищої точки напруження (кульмінація), після чого конфлікт так чи інакше завершується (розв'язка), і дія закінчується. Оскільки події є виявом вчинків, дій героїв твору, то сюжет включає в себе також систему образів-персонажів (їх зв'язки, групування, суперечки між собою тощо). Ці первинні відомості учні засвоюють у 8 класі і практично користуються ними під час аналізу художнього твору. У старших класах звертається увага на багатоплановість сюжету. Великі за обсягом епічні та ліро-епічні твори (повісті, романи, епопеї, поеми) мають основну сюжетну лінію і кілька побічних. Як і основний сюжетний стержень, так і відгалуження мають свою тему. Так, у поемі «Гайдамаки» Т. Г. Шевченка основною темою є боротьба поневоленого народу проти іноземних загарбників. Ця тема розгортається в основній сюжетній лінії. Крім основної теми, є ще дві побічних. Перша з них – доля окремої людини в героїчній боротьбі народу за своє визволення – розв'язується в епізодах, де основним героєм виступає Ярема. Друга – тема відданості справі визволення народу («Гонта в Умані»). Основна і побічні сюжетні лінії,

доповнюючи одна одну, відтворюють картину героїчної боротьби українського народу за своє визволення.

У процесі аналізу творів учні переконуються, що *сюжет* – це розвиток подій, а *композиція* – це порядок і зв'язаність частин твору. Сюжет є ядром кожного епічного і драматичного твору, основною частиною композиції. Крім сюжету, композиція включає *позасюжетні компоненти: описи, пролог, епілог, ліричні відступи, екскурси в минуле і майбутнє, назву твору*. У драматичних творах у ремарках даються пейзажі та інтер'єри, портретні деталі; в монологіях – екскурси в минуле; часом у п'єсі наявні пролог і епілог («Лісова пісня»). Композиція ліричних творів визначається не розвитком подій, а чергуванням роздумів, відтворенням почуттів і настроїв героя та повідомленням про причини цих роздумів і переживань (зображення зовнішнього світу).

Функції позасюжетних елементів у творі

- Пейзаж та інтер'єр визначають місце і час подій, а також розкривають деякі особливості вдачі героїв.
- Портрет допомагає уявити зовнішність дійових осіб, зрозуміти деякі риси їх вдачі.
- Пролог повідомляє про історичні умови, в яких відбуваються події, зображені у творі, або розповідає про те, що сталося перед ними («Хіба ревуть воли, як ясла повні» – історія села Піски).
- Екскурси в минуле показують, що саме мало вплив на формування характеру героя (зокрема рис волелюбності і

непримиренності Чіпки до панської сваволі («Хіба ревуть воли, як ясла повні» – історія дитинства Чіпки)

- Епілог повідомляє читачеві про подальше життя героїв (після завершення сюжету).
- Кожний твір має свою композиційну своєрідність (композиція обрамлююча, твір з рамою). У поемах, що є ліро-епічними творами, рівною мірою наявні розповідь про події та ліричні відступи різного характеру.
- Назва творів часто виражає ідею цього твору. Назва може виражати тему («Слово о полку Ігоревім»), вказувати на головного героя («Назар Стодоля»), місце, де відбуваються події («Зачарована Десна»), якусь важливу художню деталь тощо.

РОЗДІЛ II

ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ У ПІДГОТОВЦІ ДО ТЕСТУВАННЯ

- Підберіть підручник (довідник/посібник), який рекомендований викладачем
- **Обовязково вивчіть теоретичний матеріал.** Заведіть окремий конспект, куди виписуйте всі поняття й терміни (багатьом легше щось запам'ятати, коли це записати).
- **Тренуйтеся на практиці!** Виконуйте вправи, тестові завдання. Зараз є дуже багато тестів онлайн. Найкраще робити тести одразу після вивчення однієї теми (вивчили – попрактикувались). Що більше тестів розв'яжете, то краще! Особливо, якщо ви при цьому використовуєте таймер.
- **Повторюйте!** Час від часу повертайтеся до теми, яку вже вивчили, робіть ще тести з неї. Якщо виникають труднощі, знову перечитуйте теорію. Ваше завдання – засвоїти матеріал так добре, щоб не робити жодних помилок.
- **Найскладніше виписуйте на стікер**, який можна повісити на видному місці (наприклад, на письмовому столі). Це найбільше стосується термінів та понять іншомовного походження та всього того, що особисто вам складно вивчити.
- **Пишіть твір!** Запам'ятайте структуру, навчіться добирати приклади, пишіть на ті теми, які вже були на ЗНО минулих років. Пам'ятайте, що під час тестування у вас буде 25 хв, щоб

написати твір, та 15 хв, щоб переписати його начисто. Тому працюйте із таймером.

- **Знайдіть однодумців!** Декому готуватись легше, якщо робити це з кимось. З такою людиною ви завжди зможете обговорити моменти підготовки, підтримати одне одного.
- **Проходьте повний тест ЗНО** (реального, минулих років). Робіть це з певною систематичністю (наприклад, раз на два місяці). Так ви будете бачити свій прогрес та звикнете до формулювання питань на ЗНО.
- **Головне: займайтеся систематично, виконуйте багато тестів та вірте у свій успіх!**

ПОРАДИ У ПІДГОТОВЦІ З ЛІТЕРАТУРИ

- Основна порада універсальна для всіх абітурієнтів та всіх, хто прагне вивчити щось нове: намагайтесь більше дізнаватись нового, аніж завчати тестові завдання. Але слід знати і деякі логічні кроки у підготовці. Вони такі:
- Вивчати предмет рекомендують у хронологічному порядку – від фольклору і давньої літератури до сучасних творів. Якщо почати підготовку до ЗНО пізно, вже немає часу читати твори в повному обсязі, тому абітурієнти часто читають скорочений зміст. Звісно, цього мало, але краще, ніж нічого.
- Крім того, можна дивитися фільми – є більше 10 екранізацій програмних творів.
- Важливо з ким-небудь обговорити книгу в деталях – найкраще це робити в групі підготовчого відділення.

- Для успішного складання тестів потрібно знати деякі тонкощі: жанрову специфіку творів, імена і характеристики персонажів тощо.
- Стосовно кожного автора слід знати поняття-підказки, які наштовхнуть на подальше пригадування знань (див. додаток 1.)
- Важливо не плутатися в текстах. Так, є 6-7 поезій Т. Шевченка, які потрібно знати для ЗНО, але оскільки вони схожі за стилем і темами, учні часто не розуміють, до якого твору належить питання. Слід активізувати увагу саме на цьому.
- Потрібно також пам'ятати знакові дати в історії української літератури.
- Слід орієнтуватись у культурній та історичній епосі, знати біографію автора та стиль його твору. Повсякчас пам'ятайте про історичний час, епоху, напрям, течію, стиль твору;
- Не варто ігнорувати і сучасні твори – їх у програмі небагато, але по них теж бувають питання.
- Найбільше лякають завдання з цитатами, коли потрібно, наприклад, встановити автора. Звичайно, людина не може напам'ять пам'ятати всі тексти, але в кожній цитаті є підказка, потрібно її шукати.
- В окремому зошиті слід занотовувати цитати, адже вони можуть бути використані в написанні творчого завдання.
- Крім цитат «про автора» слід виписувати власні цитати з творів, які можуть бути підказкою до питань з твору і також використані у написанні творчого завдання;

- Необхідно мати словничок літературознавчих термінів, написаний власноруч (за допомогою зорової пам'яті ви пам'ятатимете коли, що і щодо якого твору було записано вами)
- Прочитавши твір, переказуйте прочитане своїми словами.
- Якщо вам так легше – записуйте, робіть конспекти.
- Терміни та поняття виділяйте різними кольорами.
- Не забувайте, вивчене треба розуміти.
- Плануйте, розбивайте план на підпункти, ставте дати виконання.
- Повсякчас задавайте питання викладачу: викладач до кожного розділу повинен дати цитатну характеристику, роз'яснити всі образи, місця, де відбувається дія, а також особливості, цитати про авторів.
- Викладач повинен демонструвати ілюстративний матеріал: портрети письменників, свідчення очевидців доби, перегляд фільмів про письменника на проекторі тощо.
- У час, що залишився викладач рекомендує пройти тести попередніх років (вони є у вільному доступі в Мережі) і ще раз повторити складні для вас теми. Важливо засікати час – на виконання всіх завдань дається 180 хвилин, засиджуватися над ними не можна. Для повторення також можна використовувати посібники ЗНО, підручники, словники.

ВИСЛОВЛЮВАННЯ (ПИСЬМОВЕ ЗАВДАННЯ)

ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ

- Не зовсім вірно писати звичний шкільний твір у цьому завданні, адже для оцінки цієї роботи існують свої критерії. Всього за висловлювання можна отримати 20 балів: 2 за тезу, 2 за виведення, 2 за аргументи, 4 за конкретні приклади (один з літератури і мистецтва, другий – з життя або історії), 2 за логічність твору, 4 за орфографію і пунктуацію і 4 – за стилістику.
- Для цього слід попередньо тренуватися, оскільки якщо абітурієнт буде писати звичайний твір, то навіть без єдиної помилки отримає максимум 8 балів.
- На кожному занятті слід писати тренувальні творчі завдання на найбільш загальні теми (теми додаються);
- Для написання творчого завдання слід максимально зосередитись, абстрагувавшись від зовнішнього оточення і поринути у власний світ думок;
- При перевірці творчого завдання слід викреслити зайві просторікування, самоповтори, банальні думки. Намагайтесь здійснити маленьке відкриття, хай навіть тільки для себе.

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ТВОРЧИХ РОБІТ

- «Планета – наш корабель» А. де Сент-Екзюпері
- «Життя людини – найвища цінність»
- Любімо світ, в якому ми живемо
- Талантами багата земля українська
- Мова: «Бринить, співає наша мова, чарує, тішить і п'янить»
- Професій тисячі, одна – твоя
- Чорні сторінки нашої історії
- «Три горя є в людини: старість, смерть, погані діти» (Народна мудрість)
- «Вибрати не можна тільки Батьківщину» В. Симоненко
- «Хай оживає істина стара – людина починається з добра» Л. Забашта
- «Щоб здобути знання, щодня щось додавай, щоб здобути мудрість, щодня від чогось позбавляйся» (Японська мудрість)
- «Хто бере, наповнює долоні, хто віддає, наповнює душу» Лао-Цзи
- «Краще запалити свічку, аніж проклинати темряву» Китайське прислів'я
- «Як література розгадує загадки буття?»
- «Найкращий педагог – мистецтво» В. Сухомлинський
- «Розум – одяг, який ніколи не зноситься» (Українське прислів'я)
- «Гідність – це благородство людської особистості»
- «Всі відкриття в науці здійснюються людьми, які не злякались заперечити чужий досвід». А. Максимов

ПОВТОРЕННЯ

У час, що залишився, викладач рекомендує пройти тести попередніх років (вони є у вільному доступі в Мережі) і ще раз повторити складні для вас теми. Важливо засікати час – на виконання всіх завдань дається 180 хвилин, засиджуватися над ними не можна. Для повторення також можна використовувати посібники ЗНО, підручники, словники.

Псевдоніми українських письменників, твори яких входять до програми ЗНО

Квітка Григорій Федорович – Григорій Квітка-Основ'яненко, Грицько Основ'яненко, Євстратій Мякушкін

Пантелеймон Куліш – Павло Ратай, Панько Олелькович, Хуторянин

Вілінська Марія Олександрівна – Марко Вовчок

Левицький Іван Семенович – Іван Нечуй-Левицький

Панас Якович Рудченко – Панас Мирний

Тобілевич Іван Карпович – Іван Карпенко-Карий

Іван Франко – Дженджалик, Марко, Руслан, Мирон, Мирон Ковалишин, Іван Живий, Один з русинів міста Львова

Лариса Петрівна Косач – Леся Українка

В. Стефаник – Василь Семенів

Кандиба Олександр Іванович – Олександр Олесь

В. Винниченко – В. Деде

Микола Фітільов – Микола Хвильовий

Ю. Яновський – Георгій Ней, Юрко Юрченко

Губенко Павло Михайлович – Остап Вишня, Павло Грунський

Григiр Тютюнник – Ташанський

Лозов'ягiн iван Павлович – iван Багрянний

ОРІЄНТОВНІ ЗАВДАННЯ, НА ОСНОВІ ЯКИХ СКЛАДЕНО ТЕСТИ

Додаток 1

1. Встановити відповідність:

Персонаж	Літературні твори
1.Тетерваковський	а) «Вершники»
2. Оксана	б) «Наталка Полтавка»
3. Наум Дрот	в) «Маруся»
4. Сашко	г) «Земля»
5. Михайло	д) «Гайдамаки»

2. Встановіть відповідність:

Письменник	Батьківщина
1. Леся Українка	а) Вінничина
2. Т. Шевченко	б) Волинь
3. М. Коцюбинський	в) Черкащина
4. В. Стефаник	г) Буковина
5. О. Кобилянська	д) Галичина

3. Встановіть відповідність:

Літературні напрями	Письменники
1. Сентименталізм	а) В. Підмогильний
2. Модернізм	б) Г. Сковорода
3. Реалізм	в) Т. Шевченко
4. Класицизм	г) Г. Котляревський
5. Бароко	д) Г. Квітка-Основ'яненко

4. Встановіть відповідність:

Літературні напрями	Літературні твори
1. Соцреалізм	а) «Ой ти пташко»
2. Модернізм	б) «Наталка Полтавка»
3. Бароко	в) «За мить щастя»
4. Класицизм	г) «Момент»
5. Романтизм	д) «Гайдамаки»

Додаток 2

Повість «Земля»

Питання:

1. Назвіть головних дійових осіб повісті?
2. Чи завжди Марія та Івоніка були багатими?
3. Як батьки ставляться до синів?
4. Ким Марія доводиться Рахірі?
5. Михайло-солдат: чи заслуговує він співчуття?
6. Як склалися відносини Михайла та Анни?
7. Розкрийте відносини між Савою та Рахірою? Що для неї було найдорожче? Чи по-справжньому її кохав Сава?
8. Як Сава вбив Михайла? Чи здогадувалися батьки про це?
9. Яким було ставлення матері до Сави після вбивства?
10. Яким чином відбувався похорон?
11. Що робить Івоніка із землею через 6 років?

12. Про яке майбутнє мріє Анна для свого сина?

13. Який висновок можна зробити на основі подій цього твору?

Додаток 3

Тести для самоперевірки. Юрій Яновський, роман «Вершники»

1. «Лютували шаблі, і коні бігали без вершників, і Половці не пізнавали один одного...». Так починається новела з роману

А) «Подвійне коло»   Б) «Батальйон Шведа»   В) «Шлях армії»

2. Скільки синів було в родині Половців?

А) 4   Б) 5   В) 6

3. Про кого говориться: «Одежа на ній віялась, мов на кам'яній, вона була висока та строга, як у пісні...»?

4. Хто першим сказав ці слова у романі: «Тому роду не буде переводу, в котрому браття милують згоду»?

А) Андрій Половець   Б) Іван Половець   В) Мусій Половець

5. Кого з героїв роману характеризують такі слова: «Він не мав права на смерть, він мусив нести своє закривавлене тіло крізь потік часу ночі, прийняти всі муки і не сміти вмерти»?

А) Чубенка   Б) Шведа   В) листоношу   Г) Максима

Відповіді:

1. А)
2. Б)
3. **Стара Половчиха** (мати)
4. **В)** Мусій Половець (батько)
5. **В)** (листоношу)

Тести для самоперевірки Микола Хвильовий : Життя та творчість

Питання:

- 1.Справжнє прізвище письменника. Роки життя?
2. У якому році видруковано збірку, що підписано «Микола Хвильовий»?
3. Коли виходять збірки «Сині етюди», «Осінь»?
4. Яку літературну організацію створив? Коли?
5. У якому році виходить перший роман письменника?
6. Що Хвильового змушувало роздвоюватися і свідомо піти з життя? Коли це трапилося?
7. У житті письменник був лагідним, люблячим батьком, мисливцем, а у творчості?
8. У якому жанрі писав Микола Хвильовий? Дайте визначення.
9. Кому письменник присвятив новелу «Я (Романтика)»? Що показав у ній?
10. Хто головна героїня твору «Кіт у чоботях»?
11. Манера письма Хвильового?
12. Яку проблему вперше ставить Микола Хвильовий у літературі?

Відповіді:

1. Фітільов, роки життя – 1893-1933 рр.
2. 1921 рік – 3 збірки
3. 1923-1924 рр.
4. 1925 рік – ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури) – закрито 1928 року
5. 1927 рік – роман «Вальдшнепи»
6. 1933 року їздив по селах. Бачив голодомор, катастрофу, що нависла над Україною, шукає виходу з цієї ситуації і не знаходить. Бачить, що революція втрачає свої знамена і як комуніст дуже переживає. 13 травня 1933 року свідомо пішов із життя.
7. У творчості був романтиком революції.
8. Писав новели – епічний жанр, динаміка почуття, переживань, роздумів, мінімальна кількість подій.
9. Новелу присвятив оповіданню М. Коцюбинського «Цвіт яблуні», в якому письменник показав роздвоєну особистість і вбитого горем батька, який і смерть власної дитини використовує як «матеріал» для майбутніх творів. Ця новела – спроба розібратися в суперечливій психології повстанця, показати причини трагічної роздвоєності його між уявленням про норму людської поведінки і обов'язком виконувати «чорне брудне діло».
10. Гапка Жучок – жінка-революціонерка. У минулому – проста селянка.
11. Імпресіоністична манера – враження від дійсності,

відтворення змін у настрої персонажів (новела «Кіт у чоботях»)

12. Вперше в літературі ставить проблему гуманності й фанатизму, який призводить до злочину проти найдорожчої у світі людини.

ОСНОВНІ ПОРАДИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВІРШОВИХ РОЗМІРІВ

- 1) Ділимо вірш на склади
- 2) Позначаємо наголоси
- 3) Креслимо схему. Для цього слід вивчити:

хорей — ' U

ямб U —'

дактиль —' UU

анапест UU —'

амфібрахій U—'U

(—' - наголошений склад, U - ненаголошений)

- 4) Дивимось, як у вірші ці схеми "повторюються" і ділимо на стопи,
потім вже визначаємо віршовий розмір, наприклад, двостопний ямб.

Двоскладові стопи

˘˘ пірихій

˘— **ямб**

—˘ **хорей, трохей**

— — спондей

Трискладові стопи

˘˘˘ трибрахій

—˘˘ **дактиль**

˘—˘ **амфібрахій**

˘˘— **анапест**

˘ – – бакхій

– – ˘ антибакхій

– ˘ – амфімакр, кретик

– – – молос

Чотирискладові стопи

– ˘ ˘ – хоріямб, хорейамб

– ˘ ˘ ˘ пеан, пеон 1

˘ – ˘ пеан, пеон 2

˘ ˘ – пеан, пеон 3

˘ ˘ ˘ пеан, пеон 4

РИМУВАННЯ

aabb – парне/ суміжне/ паралельне

abab – перехресне

abba – кільцеве/ оповите/ опоясуюче/охопне

Рима визначається за місцем останнього наголосу в рядку:

чоловіча або жіноча. Дактилічна або гіпердактилічна

Приклад: _____ Дніпрó (чоловіча)

_____ реву́чі (жіноча), Змагається (дактилічна)

Строфа – це кілька віршованих рядків, поєднаних за змістом і певним порядком римування.

Види строф:

1) Дистих (двовірш) – дворядкова строфа.

2) Тривірш – трирядкова строфа.

3) Катрен – чотирирядкова строфа.

4) Терцина ((італ. *terzina*, від *terza rima* – третя рима) – це

трирядкова строфа з п`ятистопним ямбом.

5) Сонет – 14-рядкова поезія.

6) Верлібр (фр. *vers libre* – вільний вірш) – це система віршованих рядків, яка будується на інтонаційно-синтаксичній основі без урахування кількості складів і наголосів у віршованому рядку.

ДЛЯ ДОВІДОК

1. **Аналіз літературного твору** – логічна процедура, суть якої полягає у розчленуванні цілісного літературного твору на компоненти, елементи, в розгляді кожного з них зокрема та у взаємозв'язках з метою осягнення, характеристики своєрідності цього твору.
2. **Архетип** – це основний елемент колективного несвідомого, що є своєрідною скарбницею найціннішого та найглибшого людського досвіду.
3. **Вічні образи** – це ті визначні художні образи, які, виникнувши за певних історичних обставин, мають велике загальнолюдське значення, продовжують зберігати пізнавальну й естетичну силу.
4. **Компаративістика** – порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їх взаємодії; взаємовпливів різних видів мистецтва, взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно – історичного підходу.
5. **Стиль** – це сукупність ознак, які характеризують твори певного часу, напряму, індивідуальну манеру письменника.
6. **Художні засоби** – сукупність прийомів, способів діяльності письменника, за допомогою яких він досягає мети – творить художньо-естетичну вартість.
7. **Художній метод** – (з грецької – шлях. дослідження) – зумовлений закономірностями раціональний спосіб осягнення та перетворення дійсності засобами мистецтва.

8. **Художній світ** – створена уявою письменника і втілена у тексті твору образна картина, яка складається з подій, постатей, їх висловлювань і виражених ними духовних феноменів (уявлень, думок, переживань).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус П. В, Левченко Г. Д. Вступ до літературознавства: навч. посібник для самостійної роботи студента / П. В. Білоус, Г. Д. Левченко. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 364 с
2. Безпечний І. Теорія літератури. – К.: Смолоскип, 2009. – 388 с.
3. Білоус П. В. Теорія літератури. Навчальний посібник / Білоус П. В. – К.: Академвидав, 2013. – 328 с.
4. Введение в литературоведение: Литературные произведения: Основные понятия и термины: Учеб. пособие / Под ред. Л. В. Чернец. – М.: Высшая школа, изд. центр “Академия”, 2000. – 556 с.
5. Введение в литературоведение: Учебник / Н. Л. Вершинина, Е. В. Волкова, А. А. Илюшин и др.; Под общ. ред. Л. М. Крупчанова. – М.: Издательство “Оникс”, 2005. – 416 с.
6. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. О. Галича. – К.: Либідь, 2001. – 488 с.
7. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літературознавчих термінів. – Харків: Ранок, 2003. – 160 с.
8. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / [за ред. А. Волкова] / В.о. Буковинського центру гуманітарних досліджень. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
9. Літературознавча енциклопедія : У двох томах / Аавт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 452 с.
10. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром’як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ “Академія”, 1997. – 752 с.

11. Марко В. П. Аналіз художнього твору: навч. посіб./ В. П. Марко. – К.: Академвидав, 2013. – 280 с.
12. Моклиця М. Основи літературознавства. Посібник для студентів. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 192 с.
13. Моренець В. Сучасна українська лірика: модель жанру // Сучасність. – 1996. – № 6. – С. 90-100.
14. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – 347 с.
15. Ткаченко А. О. Мистецтво слова : Вступ до літературознавства: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. – 2-е вид., випр. і доповн. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003. – 448 с.
16. Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика. – М.: Аспект пресс, 1996. – 332 с.
17. Українська літературна енциклопедія : в 5 т. / Редкол. : І. О. Дзеверін (відп. ред.) та ін.. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 1988-1995. – 683 с.
18. Українська література: Хрестоматія. 10 клас (упор. Авраменко О. М.), 2010. – К.: Видавництво «Грамота». – 234 с.
19. Хализев В. Е. Теория литературы. – М.: Высшая школа, 2000. – 397 с.

Навчальне видання

Подлісецька Ольга Олегівна

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для слухачів підготовчого відділення
факультету довузівської підготовки
напряму підготовки 6.020303 Філологія

За редакцією автора

Підп. до друку 03.04.2017. Формат 60x84/16.

Ум.-друк. арк. 2,44. Тираж 25.

Зам. № 1569.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.

Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12

Тел. (048) 723-28-39. E-mail: druk@onu.edu.ua